

Forord

Artiklene i dette nummeret av *Historisk tidsskrift* spenner over et bredt register, fra en «nyoppdaget» politisk strømning, via nye synspunkt på utforskning av den demografiske utviklingen, til en ny vinkling på den norsk-amerikanske migrasjonshistorien. Heftet inneholder dessuten tre debattinnlegg og ti bokmeldinger.

Thomas Kroghs innledende artikkel «Republikanerne» starter med spørsmålet om det finnes nyoppdagelser i historievitenskapen, slik som i arkeologien og naturvitenskapen, eller om fornyelsene først og fremst er nyfortolkninger. Han hevder at *republikanisme* nettopp er en slik nyoppdagelse, og gir i artikkelen en oversikt over den litteraturen som har brakt fram, fortolket og diskutert denne nyoppdagelsen. Ved å bruke metaforen fossilet av et stort dyr, vil han undersøke hva slags dyr republikanismen var og hvor stort det var, og viser til forfattere som har sett deler av dyret eller dyret i sin helhet. Gjennom utforskningen av republikanismen som idéhistorisk begrep beveger forfatteren seg fra den italienske renessanse, via den engelske borgerkrig og den amerikanske uavhengighetskrig til den norske konstitusjonen i 1814, der han etterlyser mer forskning omkring republikanske fortolkninger hos 1814-generasjonen.

Audun Dybdahl tar i sin artikkel «Klimaforhold og demografiske kriser i middelalder og tidlig nytid» utgangspunkt i interessen for klimaendringer, som også gjenspeiles i historisk forskning. Spørsmålet om hvorvidt demografiske kriser var resultat av sult på grunn av klimatiske forhold som resulterte i avlingssvikt eller av sykdom, er en av de store diskusjonene innenfor historisk demografi. På bakgrunn av internasjonal og norsk forskning omkring dette legger forfatteren fram kilder som viser til uår, dyrtid, gode og dårlige åringer (det vil si årsavlinger) fra sagatid til 1700-tallet, og sammenligner med resultatene av nyere dendrokronologisk forskning. Mens flere norske historikere har framhevet svartedauden og senere pestepidemier som en hovedårsak til lav befolkningsvekst ut hele middelalderen, mener forfatteren at klimaets betydning for demo-

grafiske og bosetningsmessige forhold har vært undervurdert. Han tar til orde for satsing på dendrokronologiske og klimatiske studier i sammenheng med kilder av naturhistorisk, arkeologisk og skriftlig art.

Den tredje artikkelen, av Terje Mikael Hasle Joranger, tar for seg «Identitet blant norske immigranter i Amerika». Forfatteren bruker norskamerikaneres feiring av 17. mai på to ulike tidspunkt, med seksti års mellomrom, som utgangspunkt for å studere innvandrerens identitet, og spør hvordan bosetting i rurale eller urbane strøk, klasseskiller og forhold til hjemlandet påvirket deres identitet. Mens bosetningsmønsteret både på landsbygda og i storbyene ofte ble basert på regional bakgrunn fra hjemlandet, ble den sosiale variasjonen større i byområdene, der kontaktflaten mellom nordmenn og andre etniske grupper også var bredere enn på landsbygda. Forfatteren viser til vekslende strømninger av skandinavisisme og nasjonalisme, avhengig av innflytelse fra hva som foregikk i hjemlandet. Nye immigranter brakte med seg impulser både fra venstrebevegelsen under kampen for parlamentarisme i Norge og fra skyttervesenet. Kulturtrekk fra de regionale opprinnelsene ble ført videre i bygdelagene og gjenskapte der en viss regional kultur, samtidig som bygdelagene ble brukt som en del av tilpasningsprosessen for de norske immigrantene inn i det amerikanske samfunnet. Immigrantenes identitet blir dermed tolket som en dynamisk prosess der deres identifikasjon dels med lokale eller regionale, dels med nasjonale norske tilknytninger gikk inn i en ny amerikansk identitet, med bibehold av komplementære identiteter.

Debattseksjonen inneholder tre innlegg, de to første som kommentarer til Knut Helle. Hans Jacob Orning kommenterer Helles artikkel i *HT* 4/2009 om «Den primitivistiske vendingen i norsk historisk middelalderforskning», der Helle ga sin statusrapport om norsk middelalderforskning. Knut Helle var i sin artikkel kritisk til det han kalte den primitivistiske vendingen. Hans konklusjon i artikkelen var at selv om den hjemlige middelalderen var annerledes enn nåtiden, «var den ikke så annerledes som ledende talsmenn for den primitivistiske vendingen har villet ha det til». Hans Jacob Orning var en av dem Helle refererte til i denne sammenhengen. I sitt svar kritiserer han Helles tilsynelatende «teorifrie» tilnærming, og peker på at bruken av antropologiske modeller kan supplere eksisterende forskning. Innlegget gir en redegjørelse for den rettsantropologiske tradisjonen innenfor middelalderhistorien, og viser deretter hvordan Knut Helles studie av Gulatingsloven kunne fått et bredere perspektiv ved å ta i bruk en slik rettsantropologisk tilnær-

ming. Orning avslutter med å etterlyse en dialog innenfor middelaldermiljøet om endringer som skjedde i middelaldersamfunnet – om hvor omfattende de var, hvilken karakter de hadde og hva som levde videre.

Eldbjørg Haug avslutter diskusjonen med Knut Helle om Stavanger. Utgangspunktet var Eldbjørg Haugs artikkel «Fra Stavanger-kirkens tidligste historie» i *HT* 3/2009, som Knut Helle svarte på i *HT* 4/2009. Haug går i sitt svar inn på en kildekritisk tolkning av noen av de sentrale dokumentene og slår fast at det er uenighet mellom dem om dokumentenes opprinnelse, og dermed om historien til Stavanger by, Stavanger domkirke og klosterfelleskapet på Utstein.

Det tredje debattinnlegget handler om «Fiskerettar i saltvatn som eigeomsobjekt» og er Jørn Øyrehagen Sundes svar til Alan Hutchinson, som i *HT* 4/2009 kommenterte Sundes artikkel om dette i *HT* 1/2009. Sunde påpeker at de er enige om at det eksisterte fiskeretter i saltvann. Men mens Hutchinson mente at fiskeretten i saltvann var en allmenningsrett, hevder Sunde at fiskeretten ble oppfattet som eiendom. Grunnlaget for dette er at fiskeretten kunne erverves gjennom hevd, kjøp, arv eller gave. Dermed kunne retten løsrives fra grunneiendommen, noe allmenningsretten ikke kunne.

Bokmeldingsseksjonen starter med to meldinger av bøker som på helt ulike måter tar for seg tilnærminger til historien. Den første er en avhandling om det aristoteliske historiebegrepet. Avhandlingen knytter dette til hvordan historiebegrepet utviklet seg i Europa nord for Alpene, og spesielt i Sverige, med særlig fokus på 1600-tallet. Avhandlingen holder opp mot hverandre en ciceroniansk historieoppfatning, der historien foregår i en narrativ, sekvensiell og kronologisk framstilling, og en aristotelisk tradisjon, der historien blir en forutsetning for en vitenskap som bringer kausal orden i tingene. Den andre boka er en artikkelsamling, der regionen som begrep er oppe til behandling. Boka er resultat av Agderseminaret i 2008, der regioner og regionbygging i norsk og europeisk sammenheng ble diskutert i et flerfaglig perspektiv.

Rune Hagen anbefaler deretter en ny bok om trolldomsforskning, der en komparativ undersøkelse av trolldomsforfølgelser i Italia og Danmark er grunnlaget for å si noe om allmennhetens oppfatninger av magi og forskjeller mellom det katolske Italia og det protestantiske Danmark.

De fem neste bokmeldingene er alle av biografisk karakter. Den første er en biografi om Christian 7. – konge i Danmark-Norge gjennom en 42-årsperiode fra 1766. Biografien følger ham gjennom utagerende virksomhet i Københavns gater og en tilværelse i skyggen av Struensee og andre

mektige kretser, som også tittelen, *Den afmægtige*, henspeiler på. Biografien om Jens Bjørneboe har utløst en større debatt, som Hallvard Tjelme-land kommenterer i sin melding. Boka er første bind i et påtenkt tobinds-verk, og strekker seg fra barndom til slutten av 1950-tallet. Sambandet mellom verk og forfatter er et gjennomgående tema, i letingen etter hva som har formet Bjørneboe som intellektuell og forfatter, og der forfatteren etter anmelderens mening lykkes i å holde kritisk distanse til sitt tema, til overleverte myter og til kilder. Biografien om Haakon Lie har også vakt oppmerksomhet. Her er anmelderen, Stian Bones, mindre tilfreds med forfatterens kritiske distanse, og mener Lie blir framstilt som «seierherre» i større grad enn det er grunnlag for, og at det legges for liten vekt på partiorganisasjonen.

De to neste biografiene er samtidig bøker om pressehistorie. Den første, om Christian Krohg, tar for seg Krohgs journalistiske virksomhet, og boka er ført i pennen av journalisten Arvid Bryne. Krohgs «oppfinnelse» av avisintervjuet kommenteres, og anmelderen har latt seg begeistre i den grad at han har gått til Krohgs egne tekster, tidligere utgitt i utdrag av Johan Borgen. Den neste avisbiografien er en avhandling om avisbedriften Tidens Tegn i perioden 1910 til 1941, og om redaktørene Olav og Rolf Thommesen. Melderer var en av opponentene ved disputasen. Avhandlingen har som hovedproblem hvordan avisa kunne gå fra triumf til tragedie i denne perioden. For å svare på dette er de bedriftsøkonomiske sider ved avisa gjennomgått, mens analysen av innholdet er begrenset til det som kunne ha fått konsekvenser for den økonomiske stillingen.

Krig og voldshandlinger er utgangspunkt for de to siste bokmeldingene. Sigurd Sverre Stangeland omtaler en bok om det osmanske folkemordet på kristne minoriteter, der folkemordet på armenerne går inn i en bredere sammenheng. Til sist har Rolf Hobson trukket fram en bok om Erich Raeder, admiral i Det tredje rike, og mener biografien for norske historikere kan tjene som inngangsport til temaer som direkte berører norsk okkupasjonshistorie, invasjonen og den militære mentaliteten.

Redaksjonen